

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи: Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Концепція «О12: 12 кроків назустріч сучасній освіті. Одеська область» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.odessa.gov.ua/files/osvita_portal/concept.pdf
3. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5ad34be0575e6.pdf>
4. Семененць-Орлова І.А. Державне управління освітніми змінами в Україні: теоретичні засади. Монографія. – К.: ЮСТОН, 2018. – 420 с.

В. В. Ягоднікова

Одеська академія неперервної
освіти (м. Одеса)

ВИХОВАННЯ У СУЧАСНІЙ ПАРАДИГМІ ОСВІТИ

Процес виховання в контексті Нової української школи є невід’ємною складовою всього освітнього процесу, яких охоплює навчання, виховання і розвиток, орієнтується на загальнолюдські цінності і здійснюється через наскрізний досвід [5]. Таким чином, виховний процес школи не є окремою і другорядною підструктурою освіти, що зводиться до організації дозвілля та здійснення виховних заходів, як це було в традиційній школі і, на жаль, існувало до тепер, а вміщує, передусім, процес взаємодії усіх суб’єктів освітнього процесу, зокрема процеси спілкування, елементи спільної діяльності, емоційні контакти, тобто майже всю міжособистісну сферу діяльності закладу освіти. Тому цілі і завдання освіти, засоби досягнення її ефективності неможливо розглядати поза межами площини виховання.

Слід зазначити, що незважаючи на те, що ідея наскрізного виховання у закладі освіти сьогодні багатьма педагогами сприймається як інноваційна, насправді не є новою. У своєму історичному поступі стрижнем світових та вітчизняних педагогічних ідей, теорій, концепцій, систем завжди були ідеї виховання особистості, її розвитку. Наприклад, теорія фундатора наукової педагогіки Я. Коменського, за якою головна мета освіти – сприяння формуванню головних якостей гуманної людини – моральності, мудрості, мужності й справедливості («Закони добре організованої школи»); провідною ідеєю педагогіки прагматизму (Д. Дьюї) – зближення виховання з життям, поєднання навчання з вихованням у процесі виконання конкретних практичних дій; козацька педагогіка – підготовка фізично загартованих, здорових, мужніх воїнів,

виховання українського національного характеру і світогляду, національних і загальнолюдських моральних цінностей, формування високих лицарських якостей, пошани до старших, милосердя; педагогічні ідеї В. Сухомлинського – пріоритетність гуманізму і людяності у вихованні тощо. Наведені приклади (а також інших не розглянутих) сприяли формуванню відповідних прогресивних змін в освіті, а виховання стало фундаментальною основою і одночасно метою цих змін.

Зазначимо, що виховання є базовим поняттям та категорією педагогіки як емпіричної і теоретичної науки. Однак, аналіз наукових джерел демонструє відсутність єдиного підходу як до тлумачення самого феномену «виховання», так і його специфічних ознак та засвідчує, що різноаспектність тлумачень феномену «виховання» зумовлюється наявністю різних методологічних підходів, концепцій виховання, уявлень учених і дослідників про формування, розвиток, становлення особистості, про роль і місце педагога та учня у вихованні.

У сучасній педагогіці є поширеною позиція науковців, які виховання тлумачать як взаємодію його учасників. На основі аналізу наукових доробок О. Киричука [1], О. Коберника [2], З. Курлянд [4] та ін. процес виховання розглядаємо як цілеспрямовану педагогічну взаємодію, під час якої здійснюється закономірна, послідовна, неперервна зміна моментів розвитку суб'єктів взаємодії. Таке трактування уможливує розглядати його як соціально-особистісне явище, в якому всі учасники виховного процесу є суб'єктами педагогічної взаємодії на рівні співпраці і співтворчості [2]. Водночас, у центрі такого виховання є особистість дитини з її інтересами, здібностями, можливостями, а його метою є ідея саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації дитини, тобто тріада, яка, за В. Кременем, є основою людського щастя [3, с. 11].

Зазначимо, що в основу такого тлумачення виховання покладено педагогічну взаємодію, яка виступає у двох взаємопов'язаних формах, тобто одна – включена у процес спілкування, інша – у структуру спільної діяльності, у межах якої здійснюється розвиток і створюються умови для саморозвитку і самореалізації суб'єктів такої взаємодії. А її цілеспрямованість виявляється в оптимальному визначенні на основі усвідомленої суб'єктами виховання поставленої мети його змісту. Саме єдність мети суб'єктів виховання та їхня співпраця у її досягненні характеризує сучасний виховний процес.

Відтак, спираючись на результати аналізу наукових позицій учених, стверджуємо, що у підґрунті концепції сучасного виховного процесу покладено такі ідеї і положення, як-от: найвищою цінністю у вихованні є особистість вихованця, а виховний процес має будуватися з орієнтацією на його потреби, здібності, інтереси; виховний процес передбачає рух від найближчих інтересів суб'єктів виховання до розвитку їхніх соціальних і високих духовних потреб; розвиток сучасної особистості та її удосконалення не є засобом благополуччя суспільства, а метою суспільного життя; метою виховного процесу є розвиток особистості суб'єктів виховання, збагачення ціннісно-сислової сфери,

формування національних і загальнолюдських цінностей; суб'єкт виховного процесу є творцем самого себе, власних обставин життя; активна особистісна позиція суб'єктів виховного процесу виявляється у праві вільного вибору, самостійності, ініціативності; особистісна спрямованість виховання передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини, активну взаємодію всіх учасників процесу виховання, їхню творчу співпрацю [6].

Узагальнюючи вищезазначене, підкреслимо, що сучасний процес виховання базується переважно на аксіологічному, особистісно-діяльнісному, комплексному, компетентісному, системному підходах, прогресивних ідеях гуманізації, демократизації, дитиноцентризму, суб'єкт-суб'єктної парадигми виховання тощо. Саме такий підхід до виховання, на нашу думку, забезпечить його наскрізний процес.

У цьому контексті актуалізується проблема готовності педагогів до організації і здійснення наскрізного процесу виховання у закладах освіти.

Цю проблему розглянемо через структуру готовності до діяльності, яка складається з мотиваційного, когнітивного, операційного і особистісного компонентів.

У дослідженні зазначеної проблеми взяли участь 370 педагогів Одеської області, які мають досвід інноваційної виховної діяльності.

Мотиваційний компонент. Теоретичний аналіз проблеми мотивації дозволив дійти висновку, що мотив є складним інтегральним психологічним утворенням, внутрішньою силою, головним імпульсом психічної активності, який детермінує поведінку особистості. Тому ідеали, професійні інтереси, переконання, потреби, соціальні установки, професійні і особистісні цінності вчителя виступають у ролі мотивів педагогічної взаємодії як основи процесу виховання.

Одержані результати дослідження засвідчили, що більшість вчителів (58%) демонструють помірковане сприймання нововведень. Вони розуміють необхідність змін, але мають сумніви щодо ефективності їх реалізації, тому не поспішають їх приймати. Педагоги виявляють готовність до впровадження інновацій у педагогічну практику, але їм потрібний приклад і підтримка.

Зазначимо, що визначальною мотивацією для вчителів є внутрішня мотивація, спрямована на схвалення іншими, матеріальні стимули не сприймаються ними як значний мотиватор. Більш досвідчені вчителі отримують задоволення від самого процесу взаємодії та розуміють, що її ефективність залежить від їхнього рівня професійної компетентності, тому спрямовані на постійне самовдосконалення і самореалізацію. Для вчителів з досвідом педагогічної діяльності до 15 років більш вагомими є узгодженість власних цілей з колективними, відчуття причетності до змін, що відбуваються в освіті.

Відтак, аналіз мотивів до організації і здійснення процесу виховання в умовах освітніх змін дає підстави вважати, що детермінантами такої діяльності педагогів є як внутрішні, так і зовнішні мотиви, але на ефективність і

результативність інноваційної виховної діяльності переважно впливають інтринсивні мотиви.

Когнитивний компонент виявляється у знаннях про інновації у виховному процесі, організації педагогічної взаємодії, наявності інтересу до вивчення питань організації виховному процесі в контексті Нової української школи. Аналіз бесід і анкетувань вчителів під час курсів підвищення кваліфікації виявив у них певні труднощі у визначенні сутності виховання як педагогічного феномену в контексті гуманістичної парадигми освіти. Більшість педагогів не мають певних знань чи мають дуже поверхові знання про здійснення наскрізного виховання. Не володіють педагоги і знаннями щодо організації ефективної взаємодії, технології впровадження інновацій у виховний процес, що ускладнює їхню інноваційну виховну діяльність.

Оперативний компонент. За результатами нашого дослідження, вчителі не завжди успішно взаємодіють, мають певні труднощі у порозумінні з учнями, їх батьками з колегами, а також у прогнозуванні поведінки, події, намірів учасників освітнього процесу. Переважно домінують традиційні засоби взаємодії, недостатньо володіють ефективними технологіями розв'язання конфліктних ситуацій, переважна більшість педагогів не здатна до гнучкості в поведінці.

Особистісний компонент. Оцінюючи власні особистісні якості, які необхідні для здійснення інноваційних змін, 82% педагогів на високому рівні визначили такі якості як: оригінальність, співробітництво, дружельюбність, активність. 73% педагогів оцінили вище середнього рівня креативність, оптимізм, винахідливість, гнучкість, рішучість. Однак такі якості, як відкритість, впевненість, самостійність, ініціативність, наполегливість були оцінені педагогами полярно, майже однаковою кількістю балів – 40% на високому рівні і 42% на низькому.

Однак, одержані результати дослідження виявили, що педагоги не завжди здатні до рефлексії і саморегуляції, мають певні труднощі в здійсненні самоаналізу, більшість педагогів не завжди проявляють активне прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Узагальнюючи одержані результати дослідження, зауважимо, що педагоги схильні до завищення самооцінки, мають досить обмежений обсяг знань із питань інноваційної педагогіки, недостатньо володіють інноваційними технологіями виховання, мають певні проблеми в організації взаємодії з колегами, учнями і їх батьками, у своїй практиці частіше покладаються на інтуїцію і попередній досвід, застосування інновацій у виховному процесі має локальний, несистемний, спонтанний характер.

Зважаючи на викладене вище, вважаємо за потрібним створення комплексної програми підготовки вчителів до організації і здійснення процесу виховання в умовах освітніх змін, яка може складатись з діагностичного, практичного і рефлексійного блоків, реалізовуватись через групові та індивідуальні форми роботи. Зміст програми може передбачати: метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН), майстер-класи, психодіагностику,

розробку індивідуальної програми розвитку особистісних і професійних якостей вчителів, тренінги особистісного зростання, розвитку соціального інтелекту, комунікативних здібностей, лідерських якостей, профілактики антиінноваційних бар'єрів тощо, консультування, презентацію особистісних досягнень, ведення щоденників особистісно-професійного зростання, самоосвіту педагогів.

Подальші розвідки в цьому напрямку вбачаємо у визначенні і теоретичному обґрунтуванні і впровадженні соціальних, психолого-педагогічних умов організації процесу виховання в умовах освітніх змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Киричук О. В. Концепція виховання підростаючого покоління суверенної України / О. В. Киричук // Рідна школа, 1991. – № 5. – С. 33-40.
2. Коберник О. М. Психолого-педагогічне проектування виховного процесу в сільській загальноосвітній школі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / О. М. Коберник ; Центр. ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. – К., 2000. – 466 с.
3. Кремень В. Г. Вища освіта в соціокультурних змінах сучасності / В. Г. Кремень // Вища освіта Україна, 2007. – № 3. – С. 9-13.
4. Курлянд З. Н. Сутність процесу виховання. [У кн. : Лекції з педагогіки : навч. посіб.] / З. Н. Курлянд – Одеса : Південноукраїнськ. держ. пед. ін-т ім. К. Д. Ушинського, 1999. – 192 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін. – Київ, Міністерство освіти і науки України, 2016. – 36с. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczija.pdf>
6. Ягоднікова В. В. Формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи : теоретичні і практичні аспекти : монографія / В. В. Ягоднікова. – Одеса: Видавець В. В. Букаєв, 2016. – 496с.

О. М. Левчишена

Одеська академія неперервної освіти
(м. Одеса)

НОВИЙ ДИЗАЙН НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ВИБ(М)ІР СЬОГОДНІ

Одним із пріоритетних чинників об'єднання людства на основі ціннісних підстав і цільових орієнтирів є безперервна освіта. Безперервність виступає у сучасному культурно-освітньому контексті як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини. Ідею про неперервність освіти знаходимо у працях Арістотеля, Сократа, Платона, Конфуція, Сенеки, джерелом якої є релігійно-філософські уявлення і вчення про постійне духовне вдосконалення людини. Неперервна освіта розвивалася, з одного боку, як педагогічна концепція, а з іншого – як феномен практики. З промислового